

Kunnan LUMO-ohjelman tekeminen

Luontokunnat-verkosto

Miten laadin kunnan LUMO-ohjelman?

Mitä kaikkea minun pitää ottaa huomioon sen valmistelussa?

Keitä kaikkia tulee osallistaa LUMOn laadinnassa?

Miten LUMO jalkautetaan kunnassa niin että kuntalaiset kokevat siitä yhteistä omistajuutta?

Näihin ja muihin muihin kysymyksiin Kunnan LUMO-ohjelman tekeminen - opas antaa vastauksia.

Kunnan LUMO-ohjelman tekeminen

Kunnan Luonnon monimuotoisuus -ohjelman eli LUMO-ohjelman laadinnassa tulee huomioida valmistelun eri vaiheet ja monet sidosryhmät. Valmistelussa on erityisen tärkeää osallistaa niin kunnan sisäisiä kuin ulkoisia toimijoita kuten asukkaita, maan- ja metsäomistajia, kouluja ja päiväkoteja, yrityksiä ja järjestöjä.

Työn tavoitteena on laajentua LUMO-aloitteesta koko kunnan laaja-alaiseen omistajuuteen. Kunnan LUMO-ohjelman tulee olla kaikkien yhteinen tahtotila kuten maanpuolustus tai suomalaisen kulttuurin elinvoimaisuuden tukeminen. Ohjelman laadinnassa on aina otettava huomioon kunnan omat lähtökohdat.

Luontokunnat-verkosto on laatinut tämän ohjeen yhdessä kuntien ja luontokuntatoimijoiden kanssa vuonna 2023 järjestetyssä työpajassa ja etätyöskentelyllä kuntien työn tueksi.

Ohjeet ovat toimittaneet Riku Lumiaro, Annika Uddström, Tommi Maasilta, Hanna Savola ja Nina Ahola.

Kunnan LUMO-ohjelman tekeminen

Kunnan LUMO-ohjelman tekeminen	1
1. LUMOn suunnittelu.....	2
2. LUMOn tekeminen	2
3. LUMOn julkistaminen	5
4. LUMOn jalkautus.....	6
5. Haasteet.....	8
Vaikeasti ratkaistavat haasteet	9

1. LUMOn suunnittelu

- **Kuntajohdon innostaminen ja osallistaminen**
 - o Aloitteentekijöiden tunnistaminen ja aloitteen tekeminen
 - o Kunnan sisäisten sidosryhmien tunnistaminen, esimerkiksi lautakunnat
 - Näiden kanssa voi heti alussa selvittää, miten kuntastrategia ja muut ohjelmat yhdistyvät LUMOn avulla, esimerkiksi miten kunnan hyvinvointiohjelma kuuluu eri lautakunnille ja miten LUMO näkyy hyvinvointiohjelmassa
 - o Päätäjien sitouttaminen > yhteisen tahtotilan luominen
 - Päätettävä päätöksenteon taso > valtuusto, hallitus vai lautakunta?
 - Koulutus ja osallistaminen
 - Rannikkokunnissa laajempi yhteys saariston ja Itämeren LUMO-ohjelmiin
 - Tavoitteiden asettelussa ja toimenpiteiden suunnittelussa tulee huomioida käytössä olevat resurssit, jotta ohjelmasta tulee realistinen ja toteutettava > mittakaavan määrittely
 - o Luontohyötyjen ja tiedon esittely
 - Luonto osana kunnan elinvoimaa ja brändiä
 - Terveys ja hyvinvointi
 - Luonto tärkeä osa lasten ja nuorten oppimista
 - Luonnon monimuotoisuus ja sen tuottamat ekosysteemipalvelut
 - Ilmastonmuutoksen hillintä ja sopeutuminen
 - Luonto osana kestäväen kehityksen tavoitteita
- **LUMOn tavoitteiden määrittäminen**
 - o Kunnassa on tunnistettava ja tiedostettava kansainvälisesti ja kansallisesti asetetut lumotavoitteet eli miksi LUMO-ohjelma tulisi laatia
 - o Käydään läpi, mitä kytköksiä luontotyöllä on kuntaorganisaation strategiaan kärkeen ja toimenpideohjelmiin esim. hyvinvointi, osallistaminen, kestävyyskasvatus
 - LUMOn sisällyttäminen osaksi kunnan strategioita ja muita toimintaohjelmia
 - o Metsänhoitotavoitteista luopuminen tai kohtuullistaminen, mikä mahdollistaa metsäluonnon monimuotoisuuden suojelun ja ennallistamisen sekä virkistysarvojen paremman huomioimisen
 - Monimuotoiset metsänkäsittelytavat
 - Järeiden puiden ja lahoppuun säilyttäminen
 - Lehtipuiden ja jalojen lehtipuiden istuttaminen
- **Aloitteen hyväksyminen**

2. LUMOn tekeminen

LUMO-ohjelman tekemisen päätavoitteena luoda kaikkien **yhteinen omistajuus**.

- **LUMO-työryhmän perustaminen**
 - o Vastuutahon tunnistaminen kuntaorganisaatiossa
 - o Riittävän laaja-alaisen työryhmän muodostaminen kunnan sisällä
 - o Kunnan ulkopuolisten sidosryhmien tunnistaminen (yhdistykset, yritykset, järjestöt, koulut)
 - o Toimintatavoista sopiminen

- Aikataulutus
- Ryhmän viestintätavoista sopiminen
- **Päätöksenteon varmistaminen**
 - Yhteinen ymmärrys kuka tai mikä taho kunnassa tekee LUMO-ohjelman valmisteluun liittyvät päätökset > määritettävä, kuka päättää LUMO-ohjelman valmistelun etenemisestä
 - Päätöksenteon joustavuuden varmistaminen ennalta sovitulla menettelyillä
- **Riittävien resurssien kohdentaminen**
 - Henkilöstö
 - Ulkopuolisten palveluiden ostaminen
- **Lähtötason tunnistaminen**
 - Luontotiedon kokoaminen
 - Taustaselvityksen tekeminen
 - Luontotyyppien ja luonnon tilan selvitys
 - Onko kunnassa erityisiä luontoarvoja?
 - Onko tarvetta uusille luontokartoituksille?
 - Luontotiedon ja kuntalaisten näkemysten keruu esim. kyselyn avulla
 - Mitä kunnassa eri yksiköt ja palvelualueet jo tekevät? > Hyvät käytännöt, mitä parannettavaa niissä on?
 - Tutustuminen erilaisiin LUMO-ohjelmiin ja viherryttämissuunnitelmiin, esim. https://environment.ec.europa.eu/topics/urban-environment/urban-greening-platform_en
- **Mitattavien ja seurattavien tavoitteiden määrittäminen**
 - Luontoalueista, puistoista ja viheralueista
 - Luontotyypeistä
 - Lajeista
 - Uhanalaisista lajeista ja luontotyypeistä
- **Yhteys maakunnan liittoon ja naapurikuntiin**, tätä kautta voidaan tunnistaa kunnan LUMO-työlle lisämahdollisuuksia:
 - Ylikunnallisuus ja rahoitusmahdollisuudet
 - Tiedollinen ja tavoitteellinen tuki
 - Yhteistyö naapurikuntien kanssa
- **Konsultin hankkiminen tarpeen mukaan** alkukartoitukseen, suunnitteluun, tekemiseen, osallistamiseen ja jalkauttamiseen
 - Tarjouspyynnön sisällön kartoittaminen
 - Kilpailutus ja päätös
 - Konsultin ohjaaminen
- **Aikataulutus ja työskentelysuunnitelman laatiminen**
 - Prosessikuvauksen laatiminen ja seuraaminen
- **Viestintä ja osallisuussuunnitelman tekeminen**
 - Helposti käytettävä verkkoalusta sisäiseen tiedonkulkuun
 - Ulkoisen viestinnän kanavien kartoittaminen: mitkä alustat tavoittavat parhaiten kuntalaiset ja sidosryhmät?
- **Aloitusseminaarien järjestäminen**
 - Kunnan viranhaltijoiden sisäinen: koko ketju yleiskaavasta kunnossapitoon ja liiketoiminnan kehityksestä päiväkotiin
 - Kaikille avoin tilaisuus riittävän varhaisessa vaiheessa
 - Kuntalaiset

- Maan- ja metsänomistajat
 - Yritykset, järjestöt ja muut toimijat esim. Martat, luontojärjestöt, Metsäkeskukset, riistanhoitoyhdistykset, Metsähallituksen Luontopalvelut jne.
 - Naapurikunnat ja seutuyhteistyö mm. liitot ja ELYt
- **Vuorovaikutus ja osallistaminen**
- Kohderyhmänä kuntalaiset ja keskeiset sidosryhmät
 - Työpajojen järjestäminen
 - Informatiiviset luonto- ja metsäkävelyt
 - Vapaita ideakyselyitä LUMO-ohjelman eri vaiheissa
 - Kuntalaisten osallistaminen, esim.
 - Interaktiivinen tarinakartta, jossa näkyvät kunnan alueella olevat suojelualueet ja monimuotoisuuskeskittymät: kommenttien kerääminen paikkatietoon
 - Omat ”suosikkialueet” -kysely
 - Valokuvauskilpailu
 - Alueittaiset asukasillat
 - Päiväkodeille ja koululaisille ympäristökasvatustapahtumia
- **Viestinnän suunnittelu ja jalkauttaminen osana LUMO-ohjelman tekemistä**
- Osallistava viestintä
 - Päättäjien, viranhaltijoiden ja kuntalaisten välillä
 - Toimialojen välisen keskustelun ylläpitäminen esim. Teams-alustalla
 - Viestintä kohderyhmien mukaan
 - Some, paikallislehdet, kirjaston ilmoitustaulu, kaupungin verkkosivut, informatiiviset videot
 - LUMO-palautteen vaikuttavuudesta viestiminen
 - Kuntalaisille, sidosryhmille ja päättäjille heidän osallisuuden näkyväksi tekeminen ja palautteen antaminen lumosuunnitelman muutoksista
 - LUMO-toimien hyväksyttävyyden varmistaminen
 - Viestintä luontoystävällisestä metsähoidosta kuten lahoppuun lisäämisestä ja tekopötkelöiden tekemisestä
 - Viestintä niittyjen ja uusiniittyjen perustamisen merkityksestä luonnon monimuotoisuudelle
 - Hyödynnetään viestinnässä sidosryhmien omia kanavia (postilistat, uutiskirjeet)
 - Avoimuus ja luotettavuus
 - Oikea-aikaisuus
- **LUMO-luonnos valmistelun eri vaiheissa kommentteille**
- Päättäjät ja viranhaltijat koko prosessin aikana
 - Kuntalaiset osakokonaisuuksien ja toimien valmistelun osalta
 - Sidosryhmät ja toimijat heitä koskevista osa-alueista
 - Loppuvaiheessa alueelliset ja kansalliset toimijat kuten maakunnat ja tutkimuslaitokset
- **LUMOn valmistelu osaksi kunnan muuta toimintaa ja suunnittelua**
- Käydään organisaation toimialoittain ja yksiköittäin läpi niiden toiminnan luontovaikutuksia, mahdollisuuksia vähentää negatiivisia luontovaikutuksia sekä toteutuksen case-esimerkkejä muista kunnista
 - Huomioitavat kunnan sisäiset toimijat
 - Talous ja elinkeinotoimi
 - Kaavoitus

- Kaavoituksen luo-alueet toteutukseen
- Rahoituksen varaaminen kaavoituksessa tunnistettujen luomaiden ja luo-alueiden hankintaan
 - Rakentaminen
 - Koulutus
 - Ilmasto
 - Tekninen- ja vihertoimi
- Epäviralliset keskustelut päättäjien, viranhaltijoiden ja kuntalaisten välillä
- **Tietopohjan lisääminen ja jakaminen**
 - Henkilöstölle tietoon, miten lumo liittyy heidän työtehtäviinsä > omistajuuden luominen
 - Kuntalaisten, metsänomistajien jne. kouluttaminen
- **LUMO-ohjelman päivittäminen**
 - Ohjelman seurannan ja päivittämisen aikataulun suunnittelu

3. LUMOn julkistaminen

Kunnan LUMO-ohjelman julkistaminen kannattaa järjestää vakuuttavasti, jotta se saa riittävän huomion niin kuntalaisten kuin kunnan päättäjien ja virkahenkilöstönkin keskuudessa. Sen toteuttamista tulee pitää tärkeänä kunnan elinkelpoisuuden kannalta. Ohjelman julkistaminen on tärkeä osa ohjelman jalkauttamisen käynnistämistä sekä kuntalaisten osallistamista LUMOn omistajuuteen.

Kunnan LUMO-ohjelman julkistaminen voidaan järjestää omana tilaisuutena tai se voi olla kunnan strategia-, luonto- tai ilmastotilaisuuden osa.

- **Julkistamistilaisuuden ohjelman suunnittelu – Riittävän valovoimaiset ja uskottavat puhujat**
 - Tilaisuuden avaus kunnan- tai kaupunginjohtaja
 - LUMO-ohjelman esittely
 - Valtuuston terveiset
 - Asiantuntijapuheenvuoro
 - Sidosryhmä- ja kuntalaispuheenvuorot
 - Yleiskeskustelu
- **Julkistamistilaisuuteen tulee kutsua mahdollisimman laajasti** sekä kunnan omia toimijoita että sidosryhmiä ja yhteistyökumppaneita
- **Julkistamistilaisuutta tulee markkinoida aktiivisella viestinnällä** monissa eri kanavissa > LUMOLle on #-tunniste
- **Tapahtumamarkkinointia ja -viestintää tulee jatkaa tapahtuman jälkeen** yleisen myönteisen mielikuvan luomiseksi
- **Palautekysely on hyvä tapa osallistaa kävijä** vielä tapahtuman jälkeenkin
- **Julkistamistilaisuuden materiaalit kannattaa koota kunnan LUMO-sivulle**

4. LUMOn jalkautus

Miten LUMON jalkautusta voidaan huomioida ja edistää ohjelman laadinnan eri vaiheissa?

- **LUMOn laadinnassa on otettava huomioon kunnan omat lähtökohdat** ja toimintatavat. Toimenpiteiden suunnittelussa kaikkien on hyvä olla mukana, jotta niiden toteuttamista pidetään tärkeänä
- **Tärkeimpien toimijoiden tunnistaminen ja huolellinen osallistaminen** muutoksen mahdollistamiseksi > muutosagenttien tunnistaminen
- **Osallistamalla kuntalaisten lisäksi sidosryhmiä**, kuten asiantuntijat, järjestöt ja päättäjät, edesautetaan sitoutumista ja jalkauttamista
 - o Kunnan työntekijöiden osallistaminen strategian laatimisessa työpajoin ja kyselyin
 - o Asukkaiden osallistaminen esim. työpajoin ja kyselyin
 - Kyselyillä selville kuntalaisille ja toimijoille tärkeät ja heidän arvostamansa luontokohteet ja ympäristöt
 - Mitä kuntalaiset kokevat tärkeäksi ympäröivässä luontoympäristössä
 - Miten henkilön luontosuhde näkyy omassa arjessa
 - Mitä vaikutus- ja osallistumismahdollisuuksia asukkailla on paikallisessa luontotyössä
 - o Yritykset ja yrittäjät mukaan (yrittäjäyhdistykset yms.) tarjoamalla mahdollisuus osallistua valmisteluun
 - o Muutenkin kyselyjen avulla eri ryhmien näkemysten, mielipiteiden ja ideoiden kerääminen
 - o Työpajatyöskentelyssä on tärkeää, että mukana on innovaattoreita, jotka kertovat, mitä muissa kunnissa tehty
 - o Laaja kuuleminen ja osallistaminen ennen valtuuston hyväksyntää
 - o Kaupunginvaltuuston tai muun vastaavan hyväksyntä
- **Huomioitavia toimijoita** ovat muun muassa
 - o Maankäyttö
 - o Puistotoimi
 - o Metsänhoito
 - o Ympäristönsuojelu
 - o Puistoyksikkö
 - o Luottamushenkilöt
 - o Luontopalvelut
 - o Luontojärjestöt
 - o Metsäkeskus
 - o Metsästys- ja kalastusseurat, riistanhoitoyhdistys
 - o ELY-keskus
 - o Yritykset ja yrittäjät
 - o Kylä- ja asukasyhdistykset
 - o Luontoharrastajat, joilla paikallista tuntemusta, lajitietoa
 - o Markkinointi
- **Osallistamiskeinoja**
 - o Asiantuntijaesitelmät tai luennot
 - o Strategiatyön esittely opintopiireinä ja esittelytilaisuuksina
 - o Luontokävelyt
 - o Yleisökyselyt ja mielipidetutkimukset

- **Strategian laadinnan ja valmistelun aikaisen, sidosryhmiä osallistavan työryhmän toiminnan jatkaminen** jossakin muodossa, esim. paikallinen "luontofoorumi"
 - o Mikäli suunnitelmavaihe on onnistunut, ulkoiset sidosryhmät ja kuntalaiset ovat jo osallisia. Jotta kukin taho voi ottaa strategian omakseen, se tulee esitellä tavoitteineen ja toimenpiteineen. Jälkimmäiset yleensä kiinnostavat erilaisia yhteisöjä ja kuntalaisia eniten
 - o Tarjotaan jokaiselle ryhmälle mahdollisuus osallistua. Esim. kunta odottaa jokaisen yrityksen vähentävän ilmastopäästöjään x-määrä tänä vuonna ja istuttavan x kpl puita, jokaisen kuntalaisen vähentävän yksityisautoiluaan x km, jätemateriaalin tuottamista x kg, lisäävän lähivirkistysalueiden käyttöä, jne. Samalla sovitaan seurantamenetelmät ja -mittarit
 - Voiko sidosryhmien osallistamista jaksottaa teemoittain, esim. eri kuukausille, vuodenajoille ja eri vuosille erikseen valittava kärkiteema
- **Toimenpiteiden priorisointi**
 - o Mitkä ovat nopeat ja kustannustehokkaat toimenpiteet?
 - o Miten toimenpiteiden vaikuttavuus heijastuu kustannuksiin, voiko strategian kautta perustella merkittäviä toimenpiteitä, vaikka ne olisivatkin suhteellisen korkeita kustannuksiltaan?
 - o Miten toimenpiteet ketjuutuvat pidemmällä aikajänteellä kuten tiekartan laatiminen? Tiekartassa tai toimenpideohjelmassa on konkreettisia toimia, joille on merkitty vastuutaho
- **Toimenpiteiden vastuuttaminen ja seuranta**
 - o Toimenpiteiden vieni talousarvioon ja seuranta tilinpäätöksissä
 - o Eri toimialojen ja viranhaltijoiden vastuuttaminen toimien toteuttamisessa, kuten metsänhoito tai puistoyksikkö
 - o Säännöllinen yhteinen toimenpiteiden etenemisen seuranta
 - o Yhteistyön kehittäminen esimerkiksi hankkeiden kautta tavoitteiden saavuttamiseksi
 - o Onnistuneet esimerkit ja niiden dokumentointi sekä jakaminen Luontoloikka-palvelussa
 - o Luontokoulutoiminta
- **Viestintä**
 - o Tiedotteet ja tietoisjut kaupungin eri tiedotuskanavien kautta, esim. LUMO-portaali, josta asukkaat voivat etsiä tietoa
 - o Linkitykset muiden luontotoimijoiden sivuille, esim. karttapalveluihin ja tietokantoihin
 - o Järjestetään erilaisia tilaisuuksia ja tiedottamista eri vaiheessa
 - o Talkoot ja oman tekemisen tukeminen
 - o Lehtijutut esimerkiksi teemoittain ja reportaasit
 - o Mahdolliset kilpailut ja haasteet
 - o Matkailijoille tiedotusta ja mainontaa
 - o Luontoteemojen esille tuominen hienovaraisesti/piiloviestinä (ei siis varsinaisen LUMO-työn nimissä) kaikessa toiminnassa esim. kuvitus viestinnässä; tapahtumissa, kävely- ja pyöräilyreitistöjen kartoissa

5. Haasteet

Mitä haasteita matkan varrella voi tulla vastaan ja miten nämä voidaan ratkoa?

- **Haaste: Kuntapäätäjien vaihtuminen voi vaihtaa kunnan strategisia tavoitteita toiseen suuntaan**
 - o Ratkaisu: Pitää olla vahvat perustelut LUMO-työn tärkeydestä esim. matkailun, asuinkunnan laadun ja elinvoimaisuuden jne. kannalta
 - o Ratkaisu: Valmistelu osissa, erotetaan tavoitteet ja toimenpiteet toisistaan. Viedään LUMOA eteenpäin askel kerrallaan
- **Haaste: Sitoutumattomuus**
 - o Ratkaisu: Voidaan ehkäistä yhteisillä tekemisellä, seurannalla ja aktiivisella sisäisellä viestinnällä
 - o Ratkaisu: Päätöksiin ja linjauksiin sitoudutaan ylemmissä portaissa. Raportointivastuu kaikilla sidosryhmillä
 - o Ratkaisu: Raportointi. Jos vastuutaho vetäytyy, niin poliitikoille esiteltävät mittarit raportoivat yksikölle punaista eli ei ole toteutettu kunnan strategiaa toivotulla tavalla
- **Haaste: Päätäjien kouluttamisen unohtaminen**
 - o Ratkaisu: Ymmärryksen lisääminen kohdistetuilla infoilla
- **Haaste: Resurssipula**
 - o Ratkaisu: Resursoinnin eri vaihtoehtojen kartoitus ja priorisointi toimenpiteille, jotta muuttuneen tilanteen mukaan voidaan kuitenkin jatkaa
- **Haaste: Kuntien toimialojen rajat, jos ne rajaavat toimintaa siiloihin. LUMOssa tarvitaan toimialat ylittävää toimintaa. Ratkaisuna on avata LUMOA riittävästi, jotta toimialat hahmottavat oman roolinsa ja tekemisensä osana kokonaisuutta**
 - o Ratkaisu: LUMO-ohjelman valmistelu on oiva työkalu siilojen murtamiseen sekä kompastuskivien tunnistamiseen
- **Haaste: Kokonaiskuvan selvittelystä huolimatta koetaan, että tieto on puutteellista ja siksi ei uskalleta tarttua toimeen ja asioita lykätään koko ajan**
 - o Ratkaisu: Luonnon kyseessä ollessa on varovaisuusperiaate tarpeen, riskinarvioinnin ajatuksella, ennaltaehkäisy halvempaa kuin korjaaminen
- **Haaste: Ohjelma ei ole tarpeeksi selkeä**
 - o Ratkaisu: 1) Jämeryys epämääräisyyksien välttämässä – mitä tarkoitetaan, mitä mistäkin seuraa ja mitä tullaan tekemään, 2) Viestinnän osaamista mukaan, tarvittaessa ostopalveluna
- **Haaste: Monet tahtovat ohjelmille hintalapun ja sitä voi olla hyvin vaikea määrittää tai laskea**
 - o Ratkaisu: Viitteellisten arvioiden esittäminen ja hintahaarukan määrittely edes sanallisesti auttaa
- **Haaste: Kustannuspaineet & taloudelliset resurssit**
 - o Ratkaisu: Toimenpiteille karkea kustannus- ja vaikuttavuusarviointi. Luontoarvojen ohella myös taloudellinen ulottuvuus sekä vaikutukset esim. hyvinvointiin sekä ulkoiset rahoitusmahdollisuudet eri toimenpiteille ja -kokonaisuuksille
 - o Ratkaisu: Sitoutuminen esim. jollakin prosentilla vuosittain talousarviossa LUMO-työhön antaisi hyvän kuvan pitkäjänteisestä sitoutumisesta toimintaan
- **Haaste: Liiallinen kunnianhimon taso**

- Ratkaisu: Sidotaan LUMO-ohjelma kunnan muihin ohjelmiin ja kuntastrategiaan tiiviisti. Tämä voi ratkaista "liiallisen strategia- ja ohjelmaähkyn"
- **Haaste: Kesken olevat toimenpide- ja hoito- ohjelmat sekä sopimuskaudet, kuten viheralueiden hoito ja metsänhoito-ohjelma, mahdollisuudet muuttaa näitä kesken kauden?**
 - Ratkaisu: näiden huomiointi osana strategian valmistelua sekä mahdollisen tiekartan/toimenpidesuunnitelman aikataulutuksessa
- **Haaste: Väsyminen aiheeseen**
 - Ratkaisu: Uusia tulokulmia tuotava esille aktiivisesti, tähän onneksi valtakunnallisesti varmasti löytyy aina uutta tietoa

Vaikeasti ratkaistavat haasteet

- **Haaste: Ohjelman rajat muodostuvat niin tiukoiksi, että seuraavat 10 vuotta ei voida kokeilla uutta tai muuttaa tekemistä tiedon karttuessa**
 - Ratkaisu: LUMO-ohjelman väliarviointi ja uudelleen suuntaaminen
- **Haaste: LUMO-työn hyötyjä ei yleisesti tunnisteta mm. taloudelliset hyödyt, virkistyskäyttö, ympäristöterveys, ilmastonmuutokseen sopeutuminen**
 - Ratkaisu: Edellyttää usein keskeisten päättäjien vaihtumista tai organisaation yleistä asennemuutosta. Asennemuutosta voidaan edistää luontohyötyjen ja -tiedon esittelyllä:
 - Luonto osana kunnan elinvoimaa ja brändiä
 - Terveys ja hyvinvointi
 - Luonto tärkeä osa lasten ja nuorten oppimista
 - Luonnon monimuotoisuus ja sen tuottamat ekosysteemipalvelut
 - Ilmastonmuutoksen hillintä ja sopeutuminen
 - Luonto osana kestäväen kehityksen tavoitteita
- **Haaste: LUMO-tavoitteet ja -toiminta pysyvät irrallaan muusta maankäytöstä ja toiminnan suunnittelusta. Kokonaisuudentämättömyystavoite ei silloin toteudu**
 - Ratkaisu: Edellyttää kunnan sisäisten toimintatapojen muutosta, jossa kunnan strategian tai ohjelmien toteutukseen ja seurantaan kattavasti panostetaan
- **Haaste: Riski henkilöstö- ja organisaatiomuutoksista: työn riippuvuus yksittäisten henkilöiden innokkuudesta ja osaamisesta sekä pienemmissä kunnissa resurssien puute**
 - Ratkaisu: Henkilöstö sitouttaminen monin eri tavoin sekä tiedon ja osaamisen jakamisen käytäntöjen muuttaminen organisaatiossa
- **Haaste: Polarisaatio mediassa ja julkisessa keskustelussa**
 - Ratkaisu: Proaktiivinen viestintä LUMOsta, jolloin harhaanjohtava julkinen keskustelu ja trollaaminen eivät ole uskottavia
- **Haaste: Heikko osallistuminen järjestettyihin tapahtumiin**
 - Ratkaisu: Uusien keinojen kartoittaminen miten osallistaa päättäjiä ja kuntalaisia sekä innovatiivinen kokeilutoiminta uusien osallistavien toimintatapojen löytämiseksi